

Regeringens skrivelse

1991/92: 42

med redogörelse för svenska företags
verksamhet i Sydafrika

Skr.
1991/92: 42

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 24 oktober 1991.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Ulf Dinkelspiel

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika under verksamhetsåret 1990. Bl. a. lämnas uppgifter om omsättning, antal anställda, investeringar och rörelseresultat. En redovisning ges även av de uppgifter som företagen lämnat om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda vid dotterbolagen i Sydafrika.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 oktober 1991

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Dinkelspiel

Skrivelse med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika

1 Inledning

Enligt lagen (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (i det följande benämnd investeringsförbudslagen) skall svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia årligen redovisa hur verksamheten utvecklas i dessa länder. Redovisningsskyldigheten omfattar också uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i dotterföretagen. Slutligen skall uppgifter även lämnas om förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag (indirekta företagsförvärv).

Investeringsförbudslagen och förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia ändrades den 1 april 1990 (SFS 1990:78 resp. 1990:80). Ändringen innebär att investeringar i Namibia efter detta datum inte längre är förbjudna. I den efterföljande redovisningen berörs därför inte Namibia.

Kommerskollegium skall, enligt 12 § förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika, varje år före den 1 oktober till utrikesdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts av berörda företag under det senaste budgetåret. En sådan redogörelse avseende verksamhetsåret 1990 har nu lämnats och omfattar svenska företags dotterbolag i Sydafrika. Till grund för kollegiets redogörelse ligger, förutom de svenska moderföretagens redovisningar, även årsredovisningar avseende de sydafrikanska dotterföretagen samt upplysningar inhämtade från de svenska moderföretagen.

Min redogörelse i det följande bygger i allt väsentligt på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat.

2.1 Ekonomisk redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen är en svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av lagens efterlevnad.

Närmare föreskrifter om innehållet i de årliga redovisningarna har getts i förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika.

Utöver de uppgifter som nyss nämnts skall i redovisningen även anges rörelsens resultat samt lämnas uppgift om hur gjorda investeringar har finansierats. Om rörelse har drivits genom ett utländskt dotterföretag, skall uppgift lämnas om storleken av det egna kapitalet hos dotterföretaget. Vidare skall uppgift lämnas om innehav av dels aktier eller andelar i sydafrikanskt företag, dels obligationer eller andra skuldförbindelser utfärdade av sådant företag. Slutligen skall redovisning ske av fordringar på grund av penninglån eller annan kredit och av säkerheter som ställts för sydafrikanskt företags skulder.

Redovisningen skall avse det räkenskapsår som tillämpas av den svenska juridiska personen. Den skall ges in till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut.

Antalet redovisningsskyldiga företag uppgick vid utgången av år 1990 till sex. Antalet har minskat jämfört med föregående år genom att Inter Forward AB sålt sitt sydafrikanska dotterbolag till ett annat företag i Sydafrika.

Följande företag har lämnat redovisning till kommerskollegium

Företag	Verksamhetsår	Antal rörelse- drivande dot- terbolag i Sydafrika 1990-12-31
1. Atlas Copco AB	1990	2
2. Sandvik AB	1990	1
3. Skega AB	1990	1
4. AB SKF	1990	2
5. Svedala Industri AB	1990	1
6. Uniroc AB	1990	2

Av kollegiets redogörelse framgår att vissa förändringar i förhållande till föregående redovisningsperiod skett vad gäller omfattningen och utvecklingen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika. Sålunda hade de svenska företagen ett avgörande inflytande i 21 bolag i Sydafrika vid utgången av år 1990. Av dessa torde nio få betraktas som rörelsedrivande. Motsvarande siffror vid utgången av år 1989 var 22 resp. tio. I denna och de följande jämförelserna mellan 1989 och 1990 års siffror är Inter Forward AB:s andel borträknad.

†1 Riksdagen 1991/92. 1 saml. Nr 42

De svenskägda dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett *aktiekapital* som sammanlagt uppgår till ca 6,9 milj. rand (ca 15 milj. kr.). Bolagens sammanlagda *egna kapital* ökade under perioden med 8% och uppgick vid utgången av år 1990 till ca 102 milj. rand (ca 228 milj. kr.).

Omsättningen hos de rörelsedrivande dotterföretagen uppgick år 1990 totalt till omkring 408 milj. rand (ca 909 milj. kr.), vilket innebär en minskning i löpande penningvärde med ca 8% jämfört med föregående period. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika blir minskningen 19%.

Det totala värdet av bolagens *tillgångar* minskade under perioden med 8% och uppgick vid slutet av år 1990 till 229 milj. rand (ca 510 milj. kr.)

Anläggningstillgångarnas värde uppgick till ca 27 milj. rand (ca 60 milj. kr.) jämfört med ca 12 milj. rand året innan (ca 27 milj. kr.).

Det sammanlagda *resultatet före skatt* uppgick till ca 10 milj. rand (ca 22 milj. kr.). Jämfört med året innan innebär detta en minskning med ca 64%.

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen i Sydafrika minskade från 1 734 till 1 577 personer.

Utvecklingen i de svenska företagen i Sydafrika i ovannämnda avseenden under de senaste åtta åren framgår av följande uppställning.

Svenska företags verksamhet i Sydafrika åren 1983–1990. (Värden i milj. rand*)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Aktiekapital	9,5	9,5	9,5	8,7	8,1	6,7	6,7	6,9
Sammanlagda egna kapital	65	81	84	93	105	85	95	102
Värdet av totala tillgångar	164	198	197	220	262	195	249	229
Värdet av anläggningstillgångar	25	25	23	25	30	12	12	27
Omsättning	268	315	355	411	467	374	442	408
Sammanlagt resultat före skatt	11	14	14	36	43	36	27	10
Investeringar	1,5	0,8	1,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1
Antalet anställda	2 880	2 705	2 374	2 218	2 167	1 609	1 734	1 577

* 1 rand = 6,60 kr. år 1983
 = 4,56 kr. år 1984
 = 2,93 kr. år 1985
 = 3,11 kr. år 1986
 = 3,04 kr. år 1987
 = 2,60 kr. år 1988
 = 2,45 kr. år 1989
 = 2,23 kr. år 1990

Närmare uppgifter om företagets verksamhet under åren 1988; 1989 och 1990 bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Investeringsförbudslagen föreskriver förbud för svenska juridiska personer att företa eller bidra till att investeringar görs i Sydafrika. Lagen innehåller dock i 6 § bestämmelser enligt vilka regeringen för visst fall kan medge undantag från förbudet. Undantag får endast medges sådan juridisk person som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika. Undantag från investeringsförbudet får inte ge utrymme för en utvidgning av företagets verksamhet. Exempel på investe-

ringar för vilka undantag i princip medges är sådana som varit nödvändiga för att ersätta försliten utrustning samt sådana som direkt syftat till en förbättring av villkoren för de svarta.

Undantagsmöjligheten innebär emellertid inte någon garanterad rätt för företagen att få företa ersättningsinvesteringar. Regeringen har alltid möjlighet att avslå en investeringsansökan efter prövning av alla omständigheter i ärendet.

Några ansökningar om undantag av detta slag har ej inkommit under nu aktuell period. Trots att det inte berör denna period vill jag i detta sammanhang också informera om att förra regeringen genom beslut den 10 januari 1991 beviljat ett undantag från investeringsförbudet. På ansökan av Aktiebolaget SKF fick SKF:s sydafrikanska dotterbolag tillstånd att göra investeringar till ett värde av drygt 4 milj. rand. Investeringarna syftar till att förbättra arbetsmiljön och arbetsförhållandena för de anställda.

Enligt 8 § investeringsförbudslagen kan regeringen även medge rätt för ett företag som sedan den 1 juli 1979 självt eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika att tills vidare ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda. Ett villkor för ett sådant beslut är dock att företaget åtar sig att se till att detta inte leder till en utvidgning av verksamheten i Sydafrika. Medgivandet kan återkallas om verksamheten utvidgas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl.

Enligt 2 § investeringsförbudslagen får svensk juridisk person inte genom handling eller underlåtenhet bidra till att anläggningstillgångar anskaffas. Inte heller får egendom hyras för att stadigvarande brukas eller innehas i ett dotterbolags rörelse, om hyresavtalets löptid är avpassad till egendomens ekonomiska livslängd, s. k. finansiell leasing. Utan hinder av detta förbud får dock årligen anskaffas tillgångar och egendom hyras till ett sammanlagt värde av högst 100 000 kr. Detta undantag får inte möjliggöra en utvidgning av verksamheten.

Av de företag som lämnat redovisning har tre angett att anskaffning av anläggningstillgångar skett under verksamhetsåret. Dessa tre företag är Skega AB, AB SKF och Uniroc AB. Såvitt framgår av redovisningarna har investeringarna inte möjliggjort någon utvidgning av de berörda företagens verksamhet.

När det gäller Atlas Copco AB framgår av dotterbolagens årsredovisningar att investeringar företagits. Investeringarna i det bolag som ingått i Atlas Copco-gruppen under hela år 1990 ryms inom det fria investeringsområdet om 100 000 kr. och synes inte ha möjliggjort någon utvidgning av verksamheten.

Svedala Industri AB:s dotterbolag har ingått tre leasingavtal. Dessa har i årsredovisningen upptagits som om det vore fråga om finansiell leasing. Företaget uppger att äganderätten till objekten inte skall övergå på det sydafrikanska dotterbolaget varför förfarandet enligt sydafrikansk lagstiftning anses som operationell leasing. Värdet överstiger den uppsatta gränsen om 100 000 kr., men egendomen torde inte ha möjliggjort någon utvidgning av verksamheten.

Secoroc (Pty) Ltd, som tillhör Uniroc AB, har vid försäljningen av sin stål rörelse medgivit köparen, ett sydafrikanskt företag, anstånd på del av köpeskillingen. Beloppet skall avbetalas i fyra delar med början år 1991 och i sin helhet ha erlagts år 1994. Uniroc AB uppger att betalningsanståndet var ett absolut krav för att försäljningen av stål rörelsen skulle kunna genomföras samt att syftet var att minska företagets verksamhet i Sydafrika.

Enligt kommerskollegiets bedömning står inte det lämnade anståndet i överensstämmelse med 1 § första stycket 2 investeringsförbudslagen. Kollegiet anser dock, med hänsyn till omständigheterna och syftet, att det finns skäl att godta förfarandet.

Jag finner för egen del inte anledning att vidta någon ytterligare åtgärd med anledning av vad jag nu redovisat.

2.2 Social redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen skall företagen lämna redovisning om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i Sydafrika. Uppgifter skall också lämnas om planerade och vidtagna förändringar för de anställda i nu angivna avseenden. De lämnade uppgifterna är inte till alla delar enhetliga och därför inte till fullo jämförbara.

Svedala Industri AB har inte kunnat lämna någon fullständig social redovisning med hänvisning till att det sydafrikanska dotterbolaget i huvudsak anlitar konsulter (4 av 5 anställda).

Tillsammans har företagen 1 577 anställda varav mer än hälften (887) är svarta, färgade och asiater.

	Vita		Svarta		Färgade m. fl.		Tot. anställda	
Atlas Copco	77	(62)	31	(25)	9	(6)	117	(93)
Sandvik	232	(241)	276	(282)	14	(18)	522	(541)
Skega	32	(31)	21	(21)	8	(8)	61	(60)
SKF	261	(283)	160	(174)	147	(151)	568	(608)
Svedala							5	(5)
Uniroc	83	(149)	211	(246)	10	(32)	304	(427)
Totalt	685	(766)	699	(748)	188	(215)	1 577	(1 734)

Anm: Siffror inom parentes anger motsvarande siffror för föregående redovisningsperiod.

Segregation på arbetsplatserna förekommer inte. Vid ett av företagen är dock arbetarnas omklädningsrum inte integrerade.

Vid samtliga företag, med undantag för Skega AB:s och ett av Atlas Copco AB:s dotterbolag, var de anställda organiserade i olika fackföreningar, och fackligt arbete tilläts bedrivas på arbetsplatsen och på betald arbetstid. Villkoren reglerades vanligtvis i överenskommelser mellan företaget och berörda fackföreningar. Skega, med totalt 61 anställda, har anfört bristande intresse från de anställdas sida som skäl för att fackföreningar och fackligt arbete inte finns vid dotterföretaget. Desoutter (SA), dotterföretag till Atlas Copco, med totalt 22 anställda, har inte inkommit med förklaring till varför inga fackföreningar finns vid företaget.

Vad avser löner hade samtliga företag uppgivit sig tillämpa principen om lika lön för lika arbete. Företagen hävdade att ingen diskriminering förekommer vid extern eller intern rekrytering. Målsättningen var att få fram fler kvalificerade svarta kandidater till olika högre befattningar. Flertalet företag tillämpade i genomsnitt en minimilön om ca 5,97 rand i timmen (motsvarande ca 1 076 rand i månaden), vilket i jämförelse med löneläget i stort i Sydafrika låg över det normala. Minimilönen var i Sydafrika 300 rand/år 1990. Den genomsnittliga lönehöjningen under år 1990 uppgick för de svarta anställda till ca 15%.

Utöver löner svarade företagen för olika sociala förmåner såsom pensioner, olycksfalls-, liv- och invaliditetsförsäkringar, semester och sjukvård. Därutöver bidrog flertalet företag med stöd för utbildning till de svarta anställdas barn i form av skolavgifter, kostnader för böcker, stipendier m. m. Detta stöd omfattade även barns högre studier. Även lån för anskaffning av bostad eller förbättring av bostadsstandarden har tillhandahållits. Vidare gavs subventionerade eller fria måltider och transporter.

Flertalet företag satsade också på utbildning av sina svarta anställda i form av yrkesutbildning men även basutbildning. Årliga budgetar för utbildningsprogram anslogs och all yrkesutbildning skedde på betald arbetstid.

3 Redovisning av uppgifter om indirekta företagsförvärv m. m.

Av kommerskollegiets redogörelse framgår att uppgift om indirekt företagsförvärv inlämnats av ett företag. Atlas Copco AB har meddelat att ett av företagets dotterbolag i England den 16 mars 1990 förvärvat det engelska bolaget Desoutter Brothers (Holding) Ltd, vilket äger samtliga aktier i det sydafrikanska bolaget Desoutter (SA)(Pty) Ltd i Sandton, Transvaal.

4 Sammanfattning

Kommerskollegium har i sin redovisning avslutningsvis konstaterat att ett par mindre avsteg från investeringsförbudslagen har noterats. Inte i något fall har avstegen dock syftat till eller medfört någon utvidgning av verksamheten i Sydafrika. Sammanfattningsvis anser kollegiet att efterlevnaden av investeringsförbudslagen får anses god under den aktuella perioden. Jag delar denna uppfattning.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anför i det föregående.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hans hemställan.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika vid utgången av år 1990

Kurs: 1 rand = SEK 2,60 (1988) och 2,45 (1989) och 2,23 (1990)

A. Tillverknings- och försäljningsbolag

(Koncernredovisning)

Företag	Etableringsår	Lokalt bolag	Svensk aktieandel i %	Aktiekapital (1 000 rand)			Antal anställda			Omsättning (milj. rand)		
				1988	1989	1990	1988	1989	1990	1988	1989	1990
1. Sandvik AB	1948	Sandvik(Pty)Ltd	100	3 050	3 050	3 050	511	541	522	87,4	94,3	121,0
2. AB SKF	1914	SKF South Africa (Pty)Ltd	100	3 129	3 129	3 129	195	202	180	101,6	115,3	109,8
3. Svedala Industri AB	1989	Barsecro (Pty)Ltd ¹ Allis Mineral Systems (SA)(Pty) Ltd	100	0,1	0,1	0,1	318	406	388	29,8	34,0	38,2
4. Uniroc AB	1948	Interroc(Pty)Ltd	100	100	100	100	411	427	304	128,5	149,9	83,9
							1 435	1 581	1 399	347,3	412,5	370,8

¹ Tillverkningen sker vid dess dotterföretag SKF Bearing Manufacturers (Pty) Ltd

B. Försäljningsbolag

Företag	Etabliringsår	Lokalt bolag	Svensk aktieandel i %	Aktiekapital (1 000 rand)		Antal anställda			Omsättning (milj. rand)			
				1988	1989	1990	1988	1989	1990	1988	1989	1990
Svenska försäljningsbolag i Sydafrika												
1. Atlas Copco AB	1939		100	200	200	200	114	93	95	16,0	17,4	18,4
		Consolidated Pneumatic Tool Co SA (Pty)Ltd										
		Desoutter (SA) (Pty)Ltd	100		250			22				4,1
2. Skega AB	1972		100	200	200	200	59	60	61	9,5	12,2	14,4
		Skega (Pty) Ltd										
		+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika					173	158	178	25,5	32,0	36,9
		Totalt					1 435	1 581	1 399	347,3	412,3	370,8
							1 608	1 739	1 577	372,8	444,5	407,7

